

**КОМПЛЕКСНІ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПРИ
ПЕРЕКЛАДІ НАЙМЕНУВАНЬ БРИТАНСЬКИХ КІНОФІЛЬМІВ**

Складаючи частину творчого процесу відтворення фільму, номінативний акт передбачає естетичне відношення до дійсності. Життєво-естетична позиція авторів фільму знаходить своє відображення в образній системі, куди входить і заголовок. Створюючи предмет мистецтва, митець не тільки зображує, але й виражає, дає ситуації свою власну змістовну інтерпретацію, тим самим впливаючи на уявність глядача й змушуючи його самостійно розкривати підтекст. Таким чином, заголовкам у тій або іншій мірі властива прагматична направленість, тобто вони мають контактнустанов-люючу функцію й містять у собі привернення уваги глядача до фільму.

В основі кожного художнього фільму покладено сценарій — літературна, ідейно-естетична основа фільму. "Сценарій — літературний жанр, що має всі риси літературної специфіки" [2:148]. Він, звичайно, є літературою, але літературою, цілком орієнтованою на сприймання глядача.

М. Блейман вважає сценарій художнього фільму текстом, який має заголовок [2:43], але Є. Книш, досліджуючи заголовки художніх фільмів у російській мові в своїй дисертації, пропонує ще один термін для позначення заголовків кінофільмів — фільмоніми. Вона вказує, що "найменування об'єктів духовної культури, або ідеоніми, занурюють нас у світ кіномистецтва, тобто другу дійсність, змодельовану уявою художника" [6:11].

Велику філологічну традицію має вивчення заголовків художніх текстів та їхніх перекладів, а також вивчення та класифікація лексичних та граматичних трансформацій, насамперед у роботах таких видатних вчених-філологів, як Л. С. Бархударов, Л. Б. Бойко, Н. К. Гарбовський, Ж. А. Голікова, Я. І. Рецкер, В. Н. Комісаров [1, 3—5, 10, 7, 8, 9].

Найменування кінофільмів містять у собі велику інформацію і становлять інтерес для перекладача в силу своєї багатоаспектності. Оскільки вони є найменуваннями, вони входять в ономастичний простір як складова частина ідеонімів — найменувань об'єктів духовної культури, які слугують у той же самий час одним з основних джерел поповнення ономастичного репертуару, залишаючись при цьому недостатньо вивченими. Ономастичною природою фільмонімів не вичерпується їх сутність. Входячи в комунікативну систему кіно, вони беруть участь у комунікації, представляючи собою її одиниці. Нарешті, найменування кінофільмів як твори мистецтва мають естетичний потенціал, який повинен бути врахованим при їхньому перекладі. Найменування кінофільмів, або фільмоніми, входять в ономастичний простір частиною ідеонімів. Найбільшу подібність з фільмонімами виявляють заголовки творів художньої літератури. Звідси випливає, що переклад фільмонімів буде представляти такі ж труднощі, як і переклад заголовків художньої літератури.

Для того щоб визначити застосування перекладацьких трансформацій при перекладі фільмонімів, потрібно спершу з'ясувати, що таке трансформація. Багато вчених, що досліджували цю проблему, давали різні дефініції цього поняття.

Наприклад, Л. С. Бархударов пояснює, що "Досягнення перекладацької еквівалентності ("адекватності перекладу"), всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов, вимагає від перекладача насамперед вміння зробити численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення — так звані перекладацькі трансформації — для того, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав всю інформацію, вкладену в вихідному тексті..." [1:190].

Ж. А. Голікова визначає трансформаційний переклад як "переклад з використанням однієї з перекладацьких (лексичних або граматичних) трансформацій (диференціації значення, конкретизації значення, генералізації значення, значеннєвого розвитку, цілісного перетворення, антонімічного перекладу, додавання або опущення слів, компенсації, зміни структури речення, зміни порядку слів, заміни частин мови й речення)" [5:280].

В. Н. Комісаров вказує, що "перетворення, за допомогою яких можна здійснити перехід від одиниць оригіналу до одиниць перекладу в зазначеному змісті, називаються перекладацькими (міжмовними) трансформаціями. Оскільки перекладацькі трансформації здійснюються з мовними одиницями, що мають як план змісту, так і план вираження, вони носять формально-семантичний характер, перетворюючи як форму, так і значення вихідних одиниць" [8:172].

Розглянувши вищезазначені, а також інші існуючі класифікації перекладацьких трансформацій та враховуючи багатоаспектність фільмонімів, найбільш доцільною була обрана класифікація В. М. Комісарова [8:172].

Залежно від характеру одиниць іноземної мови (ІМ), відзначає В. М. Комісаров, які розглядаються як вихідні в операції перетворення, перекладацькі трансформації підрозділяються на лексичні й граматичні. Крім того, існують також комплексні лексико-граматичні трансформації, саме які і є темою цієї статті. Ці перетворення або стосуються одночасно лексичних й граматичних одиниць оригіналу, або є міжривневими, тобто здійснюють перехід від лексичних одиниць до граматичних й навпаки. До них відносяться антонімічний переклад, експлікація (описовий переклад) і компенсація [8:172].

При антонімічному перекладі заміна стверджувальної форми в оригіналі на заперечну форму в перекладі або, навпаки, заміна заперечної форми на стверджувальну супроводжується заміною лексичної одиниці ІМ на одиницю мови перекладу (МП) з протилежним значенням.

В рамках антонімічного перекладу одиниця ІМ може бути замінена не тільки прямо протилежною одиницею МП, але й іншими словами та словосполученнями, що висловлюють протилежну думку [9:172].

Описовий переклад — це лексико-граматична трансформація, при якій лексична одиниця ІМ замінюється словосполученням, що розкриває її значення. Недоліком описового перекладу є його багатослів-

ність. Тому найбільш успішно цей спосіб перекладу використовується там, де можна обійтись порівняно стислим поясненням [9:172].

Остання з комплексних лексико-граматичних трансформацій — це прийом компенсації. Компенсація — це спосіб перекладу, при якому елементи змісту, що були втрачені при перекладі, передаються в тексті перекладу будь-яким іншим засобом, при цьому необов'язково в тому ж самому місці в тексті, що й в оригіналі [9:172].

Загалом за допомогою використання комплексних лексико-граматичних трансформацій було перекладено 41 найменування кінофільмів, тобто 11,05 % від загальної кількості досліджуваних фільмонімів, або назв британських кінофільмів — 371.

За допомогою описового перекладу був перекладений 21 фільмонім, що складає 51,2 % з тих фільмонімів, при перекладі яких були використані комплексні лексико-граматичні трансформації. Наприклад, *The Go-Between* — *Посередник*, *Out of Season* — *Мертвий сезон*, *Bed&Breakfast* — *Комната с завтраком*, *Deadline* — *Крайній срок*, *Gumshoe* — *Сыщик*. Це найпоширеніша з комплексних лексико-граматичних трансформацій при перекладі назв британських кінофільмів з англійської на російську мови.

За допомогою прийому компенсації було перекладено 12 фільмонімів, що складає 29,3 % з тих фільмонімів, при перекладі яких були використані комплексні лексико-граматичні трансформації. Наприклад, *Backbeat* — *Пятый в квартете*, *Bullseye* — *В яблочко!*, *Slipstream* — *Воздушный Гольфстрим*, *A Clockwork Orange* — *Заводной Апельсин*. Ця трансформація займає друге місце серед комплексних лексико-граматичних трансформацій при перекладі назв британських кінофільмів з англійської на російську мови.

За допомогою антонімічного перекладу було перекладено лише 8 фільмонімів, що складає 19,5 % з тих фільмонімів, при перекладі яких були використані комплексні лексико-граматичні трансформації. Наприклад, *Don't Look Now* — *Закрой глаза сейчас*, *Tomorrow Never Comes* — *Завтра не наступит никогда*, *Bad Timing* — *Неудачное совпадение*.

Отже, можна визначити певні закономірності — найбільш частотною з цих трансформацій при перекладі найменувань британських кінофільмів є така трансформація, як описовий переклад. Ця трансформація домінує над всіма іншими, оскільки була знайдена нами в 51,2 % від кількості тих фільмонімів, де були визначені комплексні лексико-граматичні трансформації. Друге місце посідає прийом компенсації з 29,3 %, а найменш поширеним є прийом антонімічно-

го перекладу з 19,5 %. Ці результати відображені у схемі. Така послідовність обумовлена насамперед прагматичним та функціональним аспектами найменувань кінофільмів, адже саме привернення уваги глядача є одним з головних завдань заголовків.

Лексико-граматичні трансформації при перекладі назв кінофільмів

Результати цього дослідження дозволили виявити закономірності використання комплексних лексико-граматичних трансформацій при перекладі саме назв явищ духовної культури, таких як кінофільми, і тому ми можемо вважати, що наше дослідження привнесло свій внесок до теорії та практики перекладу та буде корисним як для теоретиків, та і для практиків перекладу.

Література

1. Бархударов Л. С. *Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов.* — М.: МО, 1975. — 240 с.
2. Блейман М. Ю. *О кино — свидетельские показания.* — М.: Искусство, 1973. — 592 с.
3. Бойко Л. Б. *Особенности заглавия и его функционирования в текстах с противоположными коммуникативными задачами: Лис... канд. филол. наук.* — Одесса, 1998. — 302 с.
4. Гарбовский Н. К. *Теория перевода: Учебник.* — М.: Изд-во Моск. ун-та, 2004. — 544 с.
5. Голикова Ж. А. *Перевод с английского на русский: Учеб. пособие.* — М.: Новое знание, 2003. — 287с.
6. Кныш Е. В. *Лингвистический анализ наименований кинофильмов в русском языке: Лис. ... канд. филол. наук.* Одесса, 1992. — 208с.
7. Комиссаров В. Н. *Слово о переводе.* — М.: МО, 1973. — 215 с.
8. Комиссаров В. Н. *Теория перевода (лингвистические аспекты).* — М.: Высшая школа, 1990. — 256 с.
9. Комиссаров В. Н. *Современное переводоведение.* — М.: ЭТС, 1999. — 190 с.